

Електронна бібліотека
видань історичного факультету
Харківського університету

Пугач Є. П. Боротьба комуністичної партії Словаччини за селянські маси в 1945 – 1948 рр. // Вісник Харківського університету. – 1967. – № 22: Історична серія. – Вип. 2. – Харків: Видавництво ордена Трудового Червоного Прапора державного університету імені О. М. Горького, 1967. – С. 68 – 77.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт історичного факультету.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61077, Харків, пл. Свободи, 4,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
історичний факультет. **E-mail:** istfac@univer.kharkov.ua

©Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна; історичний факультет

©Автор статті

©Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництво

©Ідея та створення електронної бібліотеки – А. М. Домановський; А. О. Баскакова

**БОРІТЬБА КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ СЛОВАЧЧИНИ
ЗА СЕЛЯНСЬКІ МАСИ В 1945—1948 РР.**

Є. П. Пугач

Святкуючи разом з радянським народом 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, народи соціалістичних країн Європи підбивають підсумки і своєї 20-річної боротьби за соціалізм.

Соціалістичні революції в країнах Східної Європи поряд із загальними закономірностями, що вперше виявилися у Великій Жовтневій соціалістичній революції, мали і деякі особливості, зумовлені історичним та національним розвитком цих країн. Вивчення їх досвіду має велике політичне значення і є одним із завдань радянських істориків.

Значний інтерес викликають особливості переростання національно-демократичної революції в соціалістичну в Чехословаччині. Керуючись ленінським вченням про соціалістичну революцію, чеські та словацькі комуністи у цей період вважали одним із головних своїх завдань зміцнювати союз робітничого класу і селянства і розв'язували його, спираючись на досвід КПРС та враховуючи особливості національного і історичного розвитку своїх народів.

Автор статті ставить собі за мету дослідити, зокрема, як розв'язує це завдання Комуністична партія Словаччини (КПС). До останнього часу ця тема ще не досить висвітлена в радянській історичній літературі¹. У Чехословаччині опубліковано декілька монографій та статей, присвячених цьому важливому питанню. Всебічно досліджена боротьба комуністів за аграрні перетворення в Словаччині у працях М. Фалтяна², С. Цамбела³. Окремі питання цієї теми розглядаються в працях К. Еха⁴, І. Котятка⁵, К. Каплан⁶, Ш. Фішери⁷ та інших авторів, що досліджують історію боротьби за розв'язання аграрного питання в республіці в цілому, приділяючи головну увагу чеським областям.

Ця стаття написана, головним чином, на основі матеріалів чеських і словацьких архівів⁸ та словацької періодичної преси за 1945—1948 рр.

Словаччина, як відомо, була економічно слабо розвинутим, аграрним районом республіки. У 1945 р. 56% населення працювало в сіль-

¹ О. І. Недорезов (у книзі «Аграрные преобразования в народно-демократической Чехословакии», Изд-во АН СССР, М., 1954) і К. С. Хапалова (Борьба КПЧ за крестьянские массы в период народно-демократической революции. «Сборник статей кафедр общественных наук Московского инженерно-физического института», Изд-во МИФИ, М., 1958) висвітлюють це питання, головним чином, на прикладі чеських областей.

² Fal'tan M. «Cesta slovenského roľníctva k socializmu», Bratislava, 1954; «Desat' rokov výstavby a prestavby poľnohospodárstva na Slovensku», «Pod zástavou socializmu», č. 8—9, 1955; «Február 1948—viťazstvo zväzku robotníkov a roľníkov», Bratislava, 1958. (Див. сл. арк.).

ському господарстві і лише 19% — у промисловості¹. Протягом багатьох століть селяни страждали від безземелля. Ця несправедливість не була усунута ні за часів першої республіки в Чехословаччині, ні в період існування т. з. Словацької держави. До 1945 р. більшість селян лишалися володарями невеликих наділів — близько 5 га. 310 тисяч бідняцьких господарств (58% загальної кількості) володіли лише 15% всієї землі, в той час як 4800 поміщикам, що становили лише 1%, належало 49% всієї землі².

Комуністична партія Словаччини (КПС) ще під час Словацького національного повстання 1944 р. висунула гасло: «Землю тим, хто на ній працює!»³ та вимогу конфіскації і безкоштовного розподілу земель, що належали німцям, угорцям та зрадникам⁴. Здійснити цю вимогу КПС не довелось, бо повстання було придушене.

Але на території, звільненій Радянською Армією, самі селяни висували аналогічні вимоги. Так, вже 27 грудня 1944 р. на районних зборах селян в Михалівцях була ухвалена резолюція, яка вимагала, щоб національні комітети відібрали землю у німців, угорців та зрадників і «...почали разом з комітетами сільськогосподарських робітників та трудящих селян безкоштовний розподіл цієї землі»⁵.

Такі ж вимоги були висунуті на зборах у Гуменному — 7/І 1945⁶, Сніні — 21/І 1945⁷, Пряшеві — 24/І 1945⁸, Требішеві — 1/ІІ 1945⁹ та ін.

Вже на початку 1945 р. у Східній Словаччині з ініціативи КПС почався розподіл конфіскованих земель. Головну роль при цьому відігравали селянські комісії, що склалися з незаможних селян та сільськогосподарських робітників¹⁰. Так, у Пряшівському районі на кінець березня 1945 р. серед селян було розподілено 5849 га¹¹.

У цей же період висувалась і вимога загальної земельної реформи, тобто розподілу всіх поміщицьких та церковних земель¹².

Перед КПС постало завдання остаточно визначити аграрну програму на найближчий час. При цьому вона виходила з генеральної лі-

³ S a m b e l S. «O vzniku a upevňování robotnicko-rol'nického zväsku», «Pod zástavou socialismu», č. 3, 1957; «K problematice robotnicko-rol'nického zväsku na Slovensku v etape prerastania revolúcie národnej a demokratickej v socialisticku», «Příspěvky k dějinám KSC», č. 1, 1958; «Agrárna otázka na Slovensku a naša revolúcia (1945—1948)», Bratislava, 1958; «O takzvané neutralizácii kulactva v predfebruárovom Československu (1945—1948)», «Historický časopis», č. 1, 1960; «Revolučný rok 1945», Banská Bystrica 1965; Plevza V., Vebr L., Cambel S. «KSC a rol'nicka otázka na Slovensku», Bratislava, 1961.

⁴ J e c h K. «Vyvoj dělnicko-rol'nického svazku v letech 1945—1948», «Nova mysl», č. 5, 1959; «Probužená vesnice», Praha, 1963.

⁵ К о т я т к о И. «Аграрная реформа в Чехословакии», Прага, 1948.

⁶ K a r l a n K. «O získání středního rolnictva pro politiku KSC v letech 1945—1948», «Příspěvky k dějinám KSC», č. 1, 1961.

⁷ F i š e r a S. «Boj KSC za upevňování zväsku robotníků a rol'níků», «Ekonomický časopis», č. 3, 1961.

⁸ Archiv Ústavu dejin KSS v Bratislave (AUD KSS), Státní Slovenský Ústřední archiv (SSUA), Archiv Národního shromáždění v Praze (ANS), Státní archiv v Košicích.

¹ AUD KSS, fond UV/4, a. j. 4.

² Там же.

³ Povstalecká «Pravda», č. 10, 20. IX. 1944.

⁴ Povstalecká «Pravda», č. 12, 22. IX. 1944.

⁵ «Cesta ke květnu», sv. 2, Praha, 1965, стр. 469.

⁶ J. Jablonický «Slovensko na prelome», Bratislava, 1965, стр. 317.

⁷ «Cesta ke květnu», sv. 2, стр. 501.

⁸ Там же, стр. 477.

⁹ Там же, стр. 475.

¹⁰ «Pravda», č. 15, 24. II. 1945.

¹¹ «Pravda», č. 25, 20. III. 1945.

¹² Зокрема, в промові М. Чулена на обласній конференції КПС в Пряшеві 13. II. 1945 р. та ін.

нії КПЧ на завоювання більшості народу, на забезпечення мирної перемоги соціалістичної революції шляхом здійснення політики Національного фронту і проведення національно-демократичних перетворень у країні. Розробляючи аграрну програму, керівництво КПЧ вважало передчасною вимогу загальної земельної реформи, вказуючи, що першими кроками у розв'язанні аграрного питання повинні бути конфіскація та розподіл земель німців, угорців та зрадників, що само по собі мало глибоке класове та соціальне значення і в той же час сприяло зміцненню Національного фронту.

Спіраючись на могутній рух селян Східної Словаччини за земельну реформу, КПС добилася прийняття Президією Словацької Національної Ради (СНР) постанови № 4 від 27 лютого 1945 р., згідно з якою земля німців, угорців¹ та зрадників конфіскувалася і підлягала розподілу між безземельними, дрібними та середніми селянами, причому наділ не повинен був перевищувати 10 га орної або 13 га всієї землі. Вкуп за землю встановлювався у розмірі вартості одного-двох річних урожаїв. Питання конфіскації, розробку планів розподілу та визначення ціни землі повинні були розв'язувати місцеві та районні селянські комісії, до складу яких обиралися тільки селяни, що мали право на наділ².

Крім постанови Президії СНР від 27 лютого 1945 р., аграрна програма комуністів відобразилася у Кошицькій програмі уряду: «...влада вітає конфіскацію землі ворогів і зрадників та її розподіл між дрібними землеробцями, що здійснює СНР, і розповсюдить подібні заходи на територію всієї республіки»³.

Розгортаючи роботу, комуністи не мали великого досвіду роботи серед селянства та добре підготовлених партійних кадрів на місцях, в той час як проти них виступав досвідчений супротивник — аграрна буржуазія, згуртована у демократичну партію (ДПС).

Значної шкоди завдавали сектантські помилки частини комуністів, які не розуміли політики Національного фронту. В окремих випадках комуністи не допускали до роботи в національних комітетах та селянських комісіях навіть бідняків та середняків на тій підставі, що вони перебувають в ДПС або в минулому були членами людацької партії⁴. Все це відштовхувало багатьох селян і давало можливість ДПС грати роль «захисниці» інтересів селянства.

На Кошицькій конференції активу КПС 8 квітня 1945 р. були відмічені серйозні недоліки в роботі на селі. Представник із Спішської Нової Весі відзначав, що комуністи недостатньо використовують земельну реформу для зміцнення свого впливу на селі, слабо пропагують свою програму, «...в той час, як програмою ДПС обліплена кожна стіна і в ній написано, що ДПС стоїть за земельну реформу»⁵.

Виступаючи на цій конференції, К. Готвальд високо оцінив постанову Президії СНР про земельну реформу, відзначаючи, що «це річ, за яку в нормальних умовах довелось би битися на барикадах», і водночас критикував словацьких комуністів за недостатнє її використання для зміцнення свого впливу на селянство⁶.

¹ За винятком антифашистів, що володіли не більше 50 га землі.

² «Pravda», č. 23, 15.III. 1945.

³ «Program nové československé vlády narodní fronty Cechu a Slovaku», Moskva, 1945, стор. 13.

⁴ Людацька (народна) — це клерикально-фашистська партія, що за часів т. з. Словацької держави стояла у владі. Багато селян перебували в її рядах, бо її підтримувала католицька церква. Після звільнення Словаччини вона була заборонена.

⁵ «Záznam z konference funkcionárů KSS 8.IV. 1945 v Košičiach», «Československý časopis historicky», č. 2, 1966, стор. 246.

⁶ «Cesta ke květinu», sv. 2, стор. 590—591.

З перших кроків здійснення земельної реформи комуністи наштовхнулися на організований саботаж аграрної буржуазії, що мала в своїх руках повіренництво¹ сільського господарства та земельної реформи, бо очолював його представник ДПС М. Кветко. Вже на початку травня 1945 р. він розіслав районним селянським комісіям циркуляр № 298 від 12. IV 1945 р., згідно з яким «...остаточний розподіл і розмежування здійснюватиметься лише після прийняття рішення про конфіскацію та затвердження планів розподілу повіренництвом»². Цей циркуляр був спрямований на те, щоб вилучити з компетенції революційних органів народу — національних комітетів та селянських комісій — розв'язання питання про конфіскацію та розподіл земель.

Суперечив постанові Президії СНР від 27/II 1945 р. також циркуляр № 1128 від 8 червня 1945 р., в якому М. Кветко давав вказівку районним національним комітетам створювати селянські комісії на основі паритету (50% від КПС, 50% від ДПС)³.

При затвердженні постанови Президії СНР від 27 лютого 1945 р. на сесії СНР 23 серпня 1945 р. ДПС вдалося внести до неї ряд таких «поліпшень», які давали можливість поміщикам зберегти частину своїх земель від конфіскації і створювали додаткові бюрократичні перешкоди здійсненню реформи. Зокрема, за пропозицією повіренництва сільського господарства, узгодженою з повіренництвом внутрішніх справ, Президія СНР мала право вилучити з-під конфіскації до 50 га землі та залишити її одному з членів родини власника, якщо той належав до словацької чи іншої слов'янської народності або був громадянином союзницької чи нейтральної держави⁴.

Верхом лицемірства «демократів» було створення влітку 1945 р. так званих «працівних груп» повіренництва сільського господарства. У циркулярі № 1990/45 від 31/VI 1945 р. вказувалось, що створені вони для прискорення розподілу конфіскованих земель, допомоги селянським комісіям у здійсненні технічних робіт, складанні планів розподілу, землемірних роботах та ін.⁵ У дійсності ж «працівні групи» стали тим зняряддям, за допомогою якого повіренництво втручалось в роботу селянських комісій.

Спираючись на всі ці циркуляри та «поправки» до постанови про земельну реформу, повіренництво сільського господарства всіляко гальмувало її здійснення. Наприклад, воно заборонило розподіл землі в Млинянах (район Злате Моравце), що належала угорській поміщиці А. Мікешовій, на тій підставі, що вона нібито була румунською громадянкою⁶. Далі повіренництво наказало селянам у Галичі біля Лученця повернути землю угорському графові Форгачу, бо раптом виявилось, що він якимсь чином став бельгійським громадянином⁷.

Воно також забороняло розподіл землі в Долних Зеленицях (район Середь), володар якого угорець Ердьоді нібито в 1943 р. продав її словацькому інженеру Папанкові, хоча цукровий завод в Середі платив орендну плату, як і раніше Ердьоді⁸.

¹ Повіренництво — виконавчий орган, що керував окремою галуззю господарства чи громадської справи в Словаччині.

² Okresny archiv Považska Bystrica so sidlem v Orlovom, fond ONV Považska Bystrica, č. 171/1945.

³ Cambel S. «Revolučný rok 1945», стор. 182.

⁴ Там же, стор. 184.

⁵ Там же, стор. 186.

⁶ SSUA, fond SNR «Interpelacia členov SNR Torenského a in. 25. VIII. 1945».

⁷ ANS, «Těsnopisecká zpráva ze 28. schůzi PNS 12.II 1946», стор. 15.

⁸ AUD KSS, fond č. 13, a. j. 3.

Земельна реформа заплуталась у тенетах бюрократичної тяганини. До листопада 1945 р. було конфісковано 159 469 га¹, а розподілено лише 40 000 га орної землі², тоді як залишалось ще конфіскувати понад 100 000 га орної землі і 125 000 га лісу³.

За таких складних обставин комуністи продовжували боротьбу за здійснення земельної реформи, зосередивши свої зусилля на роботі в національних комітетах та селянських комісіях. Велике значення мала їх боротьба за створення Єдиної Спільки словацьких селян (ЄССС). Пропозиція про створення такої масової селянської організації була висунута ще на Кошицькій конференції КПС 28 лютого—1 березня 1945 р.⁴ На спільній нараді представників КПС та ДПС 15 березня 1945 р. була досягнута угода про створення такої єдиної професійної організації селян⁵, а 12 квітня 1945 р. був затверджений перший підготовчий комітет ЄССС⁶. Перша місцева організація ЄССС виникла 15 березня 1945 р. у Пряшівському районі⁷, а до середини 1945 р. вже в 13 районах Східної Словаччини були створені районні організації, що об'єднували 13 000 селян⁸. Після невдалої спроби захопити керівництво новою організацією селян до своїх рук, «демократи» у листопаді 1945 р. відкликали своїх представників з підготовчого комітету⁹ і почали гальмувати створення ЄССС, виступати за збереження реакційної організації «Селянської палати», створеної ще за часів так званої Словацької держави.

Жилінська конференція (11—12 серпня 1945 р.) і особливо пленум ЦК КПС (25—26 жовтня 1945 р.) сприяли поліпшенню роботи комуністів серед селянства.

Відзначивши відставання Словаччини з проведенням земельної реформи, конференція поставила завдання посилити роботу серед селянства, прискорити розподіл конфіскованих земель, запроваджувати систему диференційованих заготівельних цін на сільськогосподарську продукцію, суть якої полягала в тому, що найнижчі ціни встановлювалися на вироби господарств розміром понад 50 га, а найвищі — на продукцію господарств до 20 га¹⁰. Виступаючи на конференції, К. Готвальд знову критикував сектантські настрої в КПС: «Ми тут, у Словаччині, не маємо досить міцної і широкої народної єдності. Ви в першу чергу бачите в ДПС реакційну верхівку, ви бачите, що це колишній аграрій або колишній людак і т. д. — і ви маєте рацію щодо цього, але ви за деревами не бачите лісу — маси трудящих..., а тому не орієнтуєтесь на ці маси — справді чесні, народно-демократичні в цій партії»¹¹.

Виступаючи на Пленумі ЦК КПС (25—26 жовтня 1945 р.), міністр землеробства республіки комуніст Ю. Дюріш підкреслював, що дальший розвиток революції у Словаччині залежить від того, з ким підуть селяни, а саме тут КПС допустила серйозні недоліки: «...ми в питаннях завоювання селянства на свій бік, зміцнення його союзу з робітничим класом багато прогаяли. До цього часу проблема, з ким піде селянство, не розв'язана, навіть можна сказати, що ми в останні місяці дали мож-

¹ SSUA, fond SNR-Lettrich, «Zapisnici zasadnuti Predsednictva SNR od 1.VIII 1945 do 16.X 1945». Зведені дані підраховані автором.

² SSUA, fond SNR, kr. 707, «Prejav K. Smidke na 13. zasadnuti plena SNR 13.XI. 1945».

³ SSUA, fond UPSP, č. 381/45.

⁴ «Dokumenty Košickej pracovnej konferencie KSS», Košice, 1945, стор. 26.

⁵ AUD KSS, fond č. 14, a. j. 8.

⁶ «Pravda», č. 43, 13.IV. 1945.

⁷ «Pravda», č. 25, 20.III. 1945.

⁸ «Cas», 20.VI. 1945.

⁹ SSUA, fond JSSR, kr. 1, č. 750/45.

¹⁰ AUD KSS, fond č. 15, a. j. 8/I.

¹¹ Там же, a. j. 11,

живість ворогам трудящих, сепаратистській реакції, залишкам фашистських кіл у Словаччині знову завойовувати позиції на селі на шкоду всьому господарському та політичному розвитку в Словаччині в ЧСР»¹.

Пленум остаточно відхилив вимогу загальної земельної реформи, знову висунуту влітку 1945 р. на партійних конференціях в Братиславі², Жиліні³ та ін. Ю. Дюріш говорив з цього приводу: «...При розв'язанні питання про землю ми виходимо з необхідності забезпечення міцного Національного фронту з участю найширших верств селянства...», а вимога загальної реформи «...могла викликати певну неупевненість середнього селянства⁴ сьогодні, коли наші позиції серед селянства не досить забезпечені, коли реакція намагається спертися на нього в боротьбі проти нас»⁵.

У постанові жовтневого Пленуму ЦК КПС були сформульовані невідкладні завдання партії щодо роботи на селі.

На перше місце висувалось зміцнення сільських партійних організацій⁶, посилення їх впливу серед широких верств селянства шляхом самовідданої праці в національних комітетах, селянських комісіях, ЄССС, широка роз'яснювальна робота. Вже в листопаді 1945 р. при обласних та районних комітетах партії створювались спеціальні селянські відділи. Культурна комісія ЦК КПС розробила широку програму агітаційної роботи на селі. Була видана серія брошур з окремих питань, що викликали інтерес у селян: про ЄССС, про диференційовані заготівельні ціни, про кооперативну політику, про ставлення КПС до церкви та ін. Наприкінці 1945 — початку 1946 рр. питання про роботу серед селян розглядалося у місцевих організаціях КПС⁷.

На початку 1946 р. з ініціативи комуністів скликалися збори селян, на яких обговорювалися результати здійснення земельної реформи. На багатьох з них було вирішено надіслати резолюції протесту проти саботажників та вибиралися делегації, що мали з'ясувати у вищих словацьких органах влади причину повільного здійснення земельної реформи. У січні—лютому 1946 р. на адресу Президії СНР надійшло багато резолюцій селянських зборів із районів: Топольчани, Тренчін, Бановце, Спішська Нова Весь, Лученець, Прієвідза, Велка Битча та ін.⁸ У січні 1946 р. голову СНР Й. Лєтріха відвідали селянські делегації з районів Пієштяни, Нітра, Бановце тощо, які вимагали прискорити розподіл конфіскованих земель⁹. Десятки таких делегацій відвідували повіренництво сільського господарства¹⁰.

Комуністи виступали в пресі, викриваючи саботаж земельної реформи з боку ДПС. Повіренник внутрішніх справ комуніст Ю. Вікторі писав у «Правді», що з червня по грудень 1945 р. повіренництво сільського господарства одержало 3460 проектів плану конфіскації та роз-

¹ AUD KSS, fond UV/4, а. j. 1.

² AUD KSS, fond UV/2, а. j. 1/1.

³ Там же, а. j. 8.

⁴ КПЧ та КПС в цей час прагнули завойовувати на свій бік більшість селянства, виходячи з того, що всі його верстви були зацікавлені в конфіскації і розподілі земель німців, угорців та зрадників. Незаможні селяни і сільськогосподарські робітники були опорою комуністів на селі. Завдання полягало в тому, щоб завойовувати середняків, що становили найчисленнішу верству селянства в республіці і особливо в чеських землях.

⁵ AUD KSS, fond UV/4, а. j. 1.

⁶ Восени 1945 р. в районних організаціях КПС селяни становили в Кошицях — 7,5%, Банській Бистриці — 8,5%, Жиліні — 6%, Братиславі — 9% і т. д. Див. AUD KSS, fond UV/4, а. j. 1.

⁷ «Pravda», č. 217, 14.XI. 1945; č. 6, 8.I. 1946.

⁸ SSUA, fond SNR, kr. 303, 304, 305, 306, 317.

⁹ «Pravda», č. 12, 15.I. 1946.

¹⁰ «Cas», č. 26, 31.I. 1946.

поділу земель, з числа яких було передано на розгляд Президії СНР — 903, відіслано на доповнення та уточнення селянським комісіям — 555, а 2018 взагалі не розглядалися¹.

У той же час КПС висунула вимогу, щоб М. Кветко подав Збору повіренників звіт про хід земельної реформи з аналізом причин її відставання. Змушений подати такий звіт, М. Кветко спробував перекласти провину за повільне її здійснення на національні комітети та селянські комісії².

Завдяки наполегливості комуністів 14 травня 1946 р. СНР прийняла нову доповнену постанову про земельну реформу № 64/46, згідно з якою передбачалось, що конфіскації підлягають усі землі німців та угорців незалежно від громадянства володарів або їх спадкоємців. Остаточне рішення про конфіскацію та розподіл земель, згідно з постановою № 64/46, приймали конфіскаційні комісії при районних національних комітетах, до складу яких, крім представників повіренництва сільського господарства та внутрішніх справ і ради районного національного комітету, входили також представники від ЄССС, районної селянської комісії, Спілки словацьких партизанів та інших організацій колишніх борців опору³. Нова постанова обмежувала втручання повіренництва сільського господарства у здійснення земельної реформи і надавала великі права місцевим органам влади і організаціям трудящих.

Незважаючи на значну активізацію роботи серед селянства наприкінці 1945 — першій половині 1946 рр., КПС не змогла остаточно завоювати його на свій бік. Про це свідчили вибори до Національних зборів республіки 26 травня 1946 р., під час яких ДПС здобула перемогу в Словачині, бо за неї голосувала більша частина селянства⁴.

Але спираючись на братерську допомогу чеських комуністів, які перемогли на виборах у чеських областях і посідали керівні пости в уряді республіки, КПС далі боролася за зміцнення свого впливу на селі.

Пленум ЦК КПС 31 липня — 1 серпня 1946 р., аналізуючи результати виборів, відзначив, що одним з головних завдань партії, як і раніше, залишається боротьба за завоювання на свій бік більшості селянства: «Якщо ми хочемо вести словацький народ шляхом прогресу, необхідно досягти повної підтримки селянства»⁵.

Зміцнюючи свій вплив у ЄССС, добиваючись ліквідації реакційних кооперативних селянських організацій і заміни їх демократичними, комуністи головну увагу, як і раніше, приділяли боротьбі за послідовне здійснення земельної реформи та викриттю саботажу з боку представників ДПС у повіренництві сільського господарства та в багатьох національних комітетах, де «демократи» мали більшість місць після виборів 26 травня 1946 р.

У грудні 1946 р. секретар ЦК КПС К. Бацілек надіслав голові Збору повіренників, міністрові землеробства республіки та повіреннику сільського господарства спеціального листа, в якому розповідав про численні факти зловживань та саботажу земельної реформи. Так, в Долній Крупій (район Трнава) при потуранні чиновників національного комітету адвокат поміщиці М. Палаваціні продавав селянам по спекулятивних цінах землю, конфісковану Президією СНР ще 18/IV 1945 р. В селі Неверіце (район Злате Моравце) секретар національного комітету вимагав від селян повернути жінці людака Я. Дюрчанського зем-

¹ «Pravda», č. 40, 16.II. 1946.

² SSUA, fond SNR, kr. 715, ber čisla.

³ «Pravda», č. 110, 16.IV 1946.

⁴ ДПС одержала на виборах 62% голосів, КПС — 30,37%; «Pravda», с. 126, 5.VI. 1946.

⁵ AUD KSS, fond UV/4, a. j. 1.

ю, яку вони дістали згідно з декретом повіренництва від 5/VIII 1945 р. Далі в листі відзначалися прямі порушення законів національними комітетами, очолюваними «демократами», зокрема, розпуск районної селянської комісії в Сабінові та місцевої селянської комісії в с. Ірегу (район Нітра) ¹.

Широкий відгук серед селян знайшло викриття комуністами афери ДПС з підприємствами Селянського банку. Повіренництво фінансів, очолюване «демократами» М. Йоско, намагалось продати 15 підприємств Селянського банку загальною вартістю близько мільярда крон, що підлягали націоналізації, Спілці селянських кас взаємодопомоги ² лише за 20 млн. крон. Ревізія міністерства фінансів республіки виявила, що дійсна вартість цукрового та спиртового заводу в Угорській Весі становила 20 млн. крон, а повіренництво збиралося продати його за 3 305 000 крон; Поважський цукровий завод в Тренчанській Теплі — за 3 283 877 крон (замість 150 млн. крон) ³.

1947 рік був переломним у боротьбі словацьких комуністів за селянство. У січні 1947 р. КПС домоглась прийняття ряду важливих постанов Словацького Національного фронту і Збору повіреників в інтересах трудівників села. 10 січня Збір повіреників ухвалив рішення, яке категорично забороняло районним національним комітетам переглядати раніше прийняті постанови про розподіл землі та повертати конфісковану землю її колишнім володарям ⁴. Згідно з постановою від 23 січня 1947 р. діяльність конфіскаційних комісій тривала до червня 1947 р., що давало можливість продовжувати розподіл конфіскованих земель ⁵.

Поряд із боротьбою за завершення земельної реформи словацькі комуністи надавали великого значення роз'ясненню серед селян шести проєктів селянських законів, які ще восени 1946 р. запропонував міністр землеробства республіки комуніст Ю. Дюріш ⁶.

Законопроєкти обговорювались на мітингах та зборах селян, які в більшості випадків закінчувалися вимогою їх затвердження. Протягом лютого та березня 1947 р. міністерство землеробства одержало понад 100 резолюцій з 38 районів Словаччини ⁷. В ході боротьби за прийняття законопроєктів Дюріша трудящі селяни все більше підтримували їх, усвідомлюючи їх класову суть. Характерною з цього погляду була позиція багатьох селян, що перебували в ДПС. Незважаючи на те, що Центральний секретаріат ДПС (ЦСДПС) в листі від 16/І 1947 р. ⁸ заборони своїм членам підтримувати законопроєкти Дюріша, селяни все ж активно обговорювали їх. На багатьох резолюціях, що схвалювали законопроєкти, були підписи та печатки місцевих організацій ДПС.

¹ AUD KSS, fond č. 13, a. j. 3.

² Головою правління цієї спілки був замісник голови ДПС Я. Урсіні.

³ ANS, «Tisky k téšnopiseckym zprávam UNS», č. 571.

⁴ SSUA, fond SNR, kr. 721, «Zapisnica 33. zasadnutia Sboru poverenikov 10. I. 1947».

⁵ SSUA, fond SNF, inv. č. 3.

⁶ На відміну від Словаччини в чеських областях до осені 1946 р. конфіскація та розподіл земель ворогів та зрадників успішно закінчилася. В ході її КПЧ значно зміцнила свої позиції на селі і тому вважала необхідним зробити дальший крок у вирішенні аграрного питання в країні. Таким кроком і були 6 проєктів селянських законів: 1) про ревізію земельної реформи 1919 р.; 2) про комасацію; 3) про запис до кадастрів конфіскованої та приділеної землі; 4) про спадкоємне право (проти нескінченного розподілу наділів між спадкоємцями); 5) мисливський закон; 6) про надання допомоги селянам в період дворічки. По імені міністра землеробства селяни називали проєкти селянських законів законопроєктами Дюріша.

⁷ «Pravda», č. 31, 6. II. 1947; č. 39, 15. II. 1947; č. 40, 16. II. 1947.

⁸ Statní archiv v Košiciach, fond DS, inv. j. 8.

Так, тільки в лютому 1947 р. міністерство землеробства одержало такі резолюції з Нижніх Рибників (район Собранце), Кохановців, Ладоміра, Тушицької Нової Весі (Требішов), Нижнього Радвану, Варчеховців (Медзілаборце), Волі (Михаловце), Вереша (Модрі Камінь), Фаркашівців (Кежмарок) та ін.¹

У цей період багато районних комітетів повідомляли ЦК КПС про широку підтримку селянами шести законопроектів: «Більшість селян згодні з проектом шести законів тов. Дюріша» (Медзілаборце); «На протязі всього січня проходили у нас селянські збори, на яких ми їх ознайомили з основами шести законів. Згодні і члени ДГІС і безпартійні» (Прієвідза); «Закони Дюріша селяни схвалюють» (Наместово); «Селяни схвалюють нашу аграрну політику» (Глоговець) і т. д.²

Боротьба за прийняття законопроектів Дюріша переконала значну частину селянства в тому, що КПС є справжньою захисницею їх інтересів.

Ще більше зріс авторитет комуністів на селі, особливо серед неможливих селян, після проголошення в квітні 1947 р. Градецької програми КПЧ, головною вимогою якої був викуп та розподіл землі осіб, які мали понад 50 га, і тих, хто сам на землі не працює³. В Словаччині таких земель було 750—790 тис. га⁴.

Спираючись на підтримку селянства, комуністи добилися затвердження парламентом протягом 1947 р. п'яти із шести законів Дюріша. 8 травня 1947 р. був прийнятий закон «Про запис до кадастрів конфіскованої та приділеної землі»⁵, 10 липня 1947 р. — закони про ревізію земельної реформи 1919 р., про Єдину спілку чеських землеробів та ЄССС⁶. Затвердження цих законів мало виключно велике значення для Словаччини, бо давало можливість прискорити передачу конфіскованих земель у власність селянам, збільшувало земельний фонд розподілу і, нарешті, остаточно ліквідувало реакційну «Селянську палату» та затверджувало ЄССС як єдину, по-справжньому демократичну масову організацію селян.

Важливе значення мав також схвалений на початку 1947 р. закон про надання допомоги селянам у період дворічки. За дворічним планом намічалось додати сільському господарству Словаччини 96 тис. різноманітних машин на 1300 млн. крон⁷.

Уже в першому кварталі 1947 р. сільське господарство Словаччини одержало 221 трактор, 148 жаток, 80 снопов'язалок та ін. Із запланованих 78 тракторних станцій було створено 47⁸.

Про зростаючий вплив комуністів на селі свідчила позиція селянства в період політичної кризи в Словаччині восени 1947 р., коли значна його частина підтримала вимоги робітничого класу.

Яскравою маніфестацією відданості трудящого селянства народно-демократичному ладу була загальна словацька конференція селян 14 листопада 1947 р. в Братіславі. Засудивши реакцію, що спричинила кризу в Словаччині, конференція наполягала на завершенні у найближчий час розподілу конфіскованих земель, здійсненні законів Дюріша, схваленні Градецької програми. Необхідною умовою виконання цих вимог конференція вважала оновлення Збору повіренників і висунула

¹ «Pravda», č. 39, 15.II. 1947.

² M. Vartiková «Roky rozhodnutia», Bratislava, 1962, стор. 161—162.

³ «Pravda», č. 92, 20.IV. 1947.

⁴ «Pravda», č. 97, 26.IV. 1947.

⁵ «Pravda», č. 107, 10.V. 1947.

⁶ «Pravda», č. 159, 13.VII. 1947.

⁷ AUD KSS, fond č. 13, a. j. 12.

⁸ AUD KSS, fond UV/4, a. j. 3.

вимогу, щоб «... на чолі повіренництва сільського господарства стояла людина, якій словацьке селянство довіряло б»¹.

Конференція цілком і повністю підтримала постанову з'їзду заводських рад від 30 жовтня 1947 р. «...Ми, селяни, звертаємося зі словами братерської солідарності до наших робітників... і висловлюємо повну згоду зо всіма вимогами, що містяться в декларації з'їзду»².

Спроба ДПС протиставити Всесловацькій конференції селян мітинги своїх прихильників у Братиславі, Кошицях, Зволени успіху не мала³.

Значно збільшила авторитет комуністів серед селян боротьба навколо закону про податок на мільйонерів.

У 1947 р. сільське господарство Чехословаччини зазнало великих збитків від посухи. Лише в Словаччині вони становили близько 7 млрд. крон⁴. Щоб допомогти селянам, комуністи запропонували обкласти спеціальним податком мільйонерів. Це викликало шалений опір чеської і словацької буржуазії і підтримку широких кіл робітників та селян. На адресу уряду, СНР, Збору повіреників надходили десятки резолюцій та телеграм з вимогою затвердити такий закон⁵, причому багато з них були підписані представниками місцевих організацій ДПС. З Великих Яніковець (район Нітра) ЦСДПС прийшов лист такого змісту: «Місцева організація ДПС вимагає від вас, щоб ви в парламенті повністю підтримували проект закону про податок на мільйонерів»⁶. 2 жовтня «Правда» опублікувала список 38 місцевих організацій ДПС, що підтримали цей закон⁷.

Широкий рух трудящих примусив буржуазні партії погодитись на прийняття такого закону.

Боротьба словацьких комуністів за остаточне завершення земельної реформи, за прийняття шести законопроектів Дюріша та закону про податок на мільйонерів, роз'яснення Градецької програми — все це дало можливість завоювати на свій бік більшість трудящих селян, які стали вірним помічником і союзником робітничого класу у дні вирішальної сутички з силами реакції у лютому 1948 р. Лише після розгрому реакції було остаточно розв'язано аграрне питання в Словаччині. У першій половині 1948 р. були завершені конфіскація земель німців, угорців та зрадників і розподіл їх між 85 600 селянами⁸. Під час ревізії земельної реформи 1919 р. 13 100 селян додатково одержали 110 620 га орних земель⁹. Таким чином, в результаті земельної реформи близько 100 000 селянських господарств одержали землю¹⁰. Розпочатий восени 1948 р. викуп земель у хазяїв, що мали понад 50 га, знищив велике землеволодіння. Перерозподіл землі закінчився на користь трудящого селянства.

Боротьба навколо аграрного питання в Словаччині у 1945—1948 рр. допомогла переконати незаможне та середнє селянство в тому, що шлях з так званими «демократами» призвів би до реставрації старих капіталістичних порядків, що єдиною послідовно революційною силою та їх вірним союзником є робітничий клас, керований комуністичною партією.

¹ «Pravda», č. 263, 16.XI. 1947.

² Там же.

³ «Pravda», č. 264, 18.XI. 1947.

⁴ ANS, «Těsнопisecká zpráva o 71. schůze UNS 17. září 1947».

⁵ SSUA, fond SNR, kr. 386, 387, 392; fond ÚPSP, kr. č. 65, 68.

⁶ «Pravda», č. 215, 19.IX. 1947.

⁷ «Pravda», č. 226, 2.X. 1947.

⁸ Fa l't a n M. «Cesta slovenského roľ'nictva k socializmu», стр. 80.

⁹ Там же.

¹⁰ Там же.